

СУСПІЛЬНЕ ВІДТВОРЕННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ВПЛИВУ НА ДЕМОГРАФІЧНІ ПРОЦЕСИ

Сучасний соціально-демографічний стан України та існуючі проблеми економічного розвитку створюють певні суперечності зі світовими економічними процесами, зокрема в глобалізаційних процесах. Сталі тенденції до загального скорочення чисельності населення ускладнюють і гальмують інтеграційні та глобалізаційні процеси. Однак, розширене демографічне відтворення в умовах сучасного абсолютного рівня розвитку продуктивних сил та глобалізаційних тенденцій може бути сприйнято лише як чинник екстенсивного суспільного відтворення. Тому, процес розробки та сам механізм соціально-економічного впливу на демографічні процеси не має бути самодостатнім явищем, а повинен враховувати важелі формування повноцінного „інформаційномісткого” людського капіталу, як чинника конкурентоздатності на світовому ринку.

Сучасний демографічний стан України може бути поцінований як катастрофічний, враховуючи сталі темпи скорочення чисельності населення внаслідок від’ємних природного та міграційного приростів, подальше старіння населення та скорочення тривалості життя. Актуальною проблемою сьогодення для українського сектору суспільних відносин є створення соціально-економічних передумов та розробка важелів впливу на демографічні процеси, із врахуванням сучасних глобалізаційних тенденцій та становлення постіндустріальної форми господарювання.

Розвиток теорії формування та розвитку людського капіталу здійснювали та здійснюють Грішнова О., Мандибур В., Чухно А., Геєць В., Пирожков С., Трубич С., Пушкар З., Гурова Ю., Яковенко Р. Сучасні тенденції глобалізаційних процесів розкрито в працях закордонних та українських вчених Тоффлера Е., Белла Д., Іноземцева В., Філіпенко А., Будкіна В., Гальчинського А., Чухна А. тощо. Недостатньо дослідженим до цього моменту був аспект

фізичного відтворення людського потенціалу в поєднанні із формуванням його інтелектуальної складової, з урахуванням кон'юнктури на світовому ринку продуктивних сил.

Метою написання цієї статті є створення передумов для формування ефективного механізму впливу на демографічні процеси, та формування інтелектуально повноцінного людського потенціалу в сучасних умовах на рівні міжнародної економічної співпраці.

Одним з пріоритетних напрямків сучасної соціально-економічної політики України в умовах євро інтеграції, є відновлення балансу демографічного відтворення, творчий та особистий розвиток наявного населення, створення умов для формування позитивних тенденцій в цьому секторі.

На сучасному етапі, паритетні напрямки міжнародного економічного співробітництва визначаються: достатнім рівнем кількісного та якісного забезпечення внутрішнього виробництва трудовими ресурсами, рівнем диверсифікації демографічних ризиків на всіх рівнях та стадіях фінансово-господарської діяльності, рівнем соціалізації економічних досягнень та рівнем наукової обґрунтованості соціально-демографічних перспектив та пріоритетів.

Формуючи механізм соціально-економічного впливу на демографічні процеси необхідно визначити співвідношення та координацію дії її окремих груп важелів: виробничих, соціальних, екологічних, регіональних та інформаційних. В умовах прагнення до домінування на світових конкурентних ринках, одну з провідних ролей має відігравати використання інформаційних технологій в процесі впливу на відтворення та якість людського потенціалу. Крім цього, ролі інформації належить первинна функція перетворення людського потенціалу на людський капітал, тобто ефективне залучення наявного населення до економічної участі в суспільному житті.

Людина, її інтелект створює найефективніші інформаційно-інтелектуальні технології, забезпечує їхнє функціонування, розвиток суспільства. Тому вкладання капіталів у розвиток людини та забезпечення їй гідного рівня життя, широкого доступу до освіти, високого рівня фізичної культури і охорони

здоров'я – все це прискорює розвиток індустріального суспільства та його переростання у постіндустріальне [8, с. 125].

Застосування інформаційних важелів впливу на демографічні процеси в умовах недостатньо розвинутого індустріального суспільства та ринкових відносин, спроможне пришвидшити перехід до постіндустріального суспільства, або навіть і до постінформаційного, як наступного етапу розвитку людської цивілізації. В процесі технічної розробки та техніко-економічного обґрунтування групи інформаційних важелів, можуть виникнути нові технології не лише суто обмеженого функціонального призначення, а й сформуватись принципово нові засади функціонування та розвитку інформаційного суспільства.

В умовах переходу до постіндустріального суспільства принципово змінюються суспільні економічні пріоритети. Адекватна індустріальному суспільству ціль виробництва прибутку у масштабі всієї економіки „розмивається” цілями досягнення загального блага та підвищення якості життя [4, с. 118]. Так, застосовуючи інформаційні важелі, ми здійснюємо позитивний вплив у двох напрямках: 1) поліпшуємо наявний демографічний потенціал та закладаємо фундамент для його кількісного та якісного зростання; 2) спрямовуємо суспільство на якісно новий тип функціонування, при якому досягнення демографічного балансу буде здійснюватись в межах економічної підсвідомості суспільства.

Принциповим питанням еволюції економічного світосприйняття має стати використання фінансових та виробничих інвестицій для формування невиробничих запасів і засобів виробництва, а людського капіталу. Використання інформаційних важелів, зокрема соціальної реклами з пропагування здорового способу життя, інформатизації населення щодо можливих загроз здоров'ю та життю, профілактики захворювань тощо, доречно було б включати в складову розрахунку ВВП з формулюванням „державні витрати на основні засоби виробництва”, або, принаймні – „амортизація основного капіталу”.

Нового осмислення з економічної точки зору вимагає оцінка ефективності використання людського капіталу. Ефективним використанням виробничого ресурсу, в економічній теорії вважається його повне споживання із максимальною віддачею. Стосовно людського капіталу – таке тлумачення не припустиме, вихід людини на межу особистих виробничих можливостей обмежує її „термін придатності до виробництва”, скорочує час життя та погіршує відтворювальні можливості в економічному та демографічному вимірах. Ефективність використання людського капіталу – це рівень відповідності витрат людського часу, живої енергії та рівня досягнутого особистого розвитку створеному продуктові, що не лише задовольняє потреби суспільства, а й сприяє його розвитку.

Кількісне відтворення населення повинно, в обов’язковому порядку, супроводжуватись посиленням інформаційного вмісту кожного біологічного суб’єкта економічних відносин. Лише таке поєднання спроможне стати чинником інтенсивного суспільного відтворення із відповідним розширенням межі виробничих можливостей національної економіки.

Важливим завданням держави є розробка механізму залучення до фінансування соціальних програм приватного сектору економіки, при якому відбудеться суттєве підвищення рівня демографічної участі малого чи середнього підприємства.

Слід зазначити, що в умовах формування інформаційного та національно свідомого суспільства в межах економіки певної країни, різниця між державним та приватним секторами економіки буде поступово „розмиватись” і, на певному етапі, матиме лише формальний характер. Їх спільні дії будуть спрямовані на людський розвиток, в його найрізноманітніших напрямках, та на перехід від суспільної концепції „гуманізації виробництва” – до „гуманізації життя”.

В умовах формування постіндустріальних національних господарств, формуванню повноцінного глобалізованого світового інформаційного суспільства передуватиме таке явище, як міжнародна демографічна

конкуренція. Його засади діють вже зараз у вигляді залучення до внутрішнього виробництва іммігрантів певної якості.

Нового імпульсу до нарощення людського потенціалу країн ЄС надає нова директива Євросоюзу (що набула чинності з січня 2006 р.), яка регламентує порядок залучення людського ресурсу в держави даного інтеграційного блоку. Згідно з цією директивою, переваги при наданні права на працевлаштування та проживання на території будь-якої країни ЄС надаються іммігрантам, які, по-перше, мають високий рівень кваліфікації і володіють дефіцитними на європейському ринку праці професіями; по-друге, відповідають ряду умов, а саме: легально проживають і працюють у будь-якій країні ЄС упродовж п'яти років, мають дозвіл на працевлаштування, а також відповідні фінансові кошти для утримання себе та членів своєї сім'ї [3, с. 49].

Засади майбутньої конкуренції в міжнародних економічних відносинах будуть поєднувати в собі заходи спрямовані на демографічне відтворення та на підвищення рівня його інформаційного забезпечення та творчого застосування.

Людський капітал як фактор економічного розвитку та суспільного відтворення, формується внаслідок застосування економічних та соціальних інвестицій, що мають здатність до впливу на демографічні процеси, а також суцільної інформатизації суспільства [10, с. 113]. Лише підвищення якості людського фактору та рівня його участі в економічних процесах спроможні створити конкурентні переваги вітчизняній продукції в умовах глобалізації.

Наукова новизна проведеного дослідження полягає у синтезі різних актуальних наукових напрямків досліджень, зокрема: приборкання демографічної кризи та її зв'язок із конкурентоспроможністю продукції на зовнішніх ринках. Теоретичне значення дослідження полягає у зміні формулювань певних термінів, в умовах формування нової економічної парадигми. Практичне значення дослідження полягає у створенні бази для розробки комплексної системи заходів соціально-економічного впливу на демографічні процеси на підставі взаємодії державного і приватного секторів економіки, поєднання індустріальних та інформаційних тенденцій сучасного

розвитку, застосовуючи виробничі, соціальні, екологічні, регіональні та інформаційні важелі впливу.

Література.

1. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования. – М.: “Academia”, 1999. – 956 с.
2. Грішнова О.А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки. – К.: Знання, 2001. – 254 с.
3. Гурова Ю.С. Ключові параметри політики залучення людського ресурсу в країни Європейського Союзу. // Моделі та стратегії євроінтеграції України: економічний і правовий аспекти: Збірник матеріалів IX Міжнародної науково-практичної конференції, 30 травня 2006 р. – К.: УАЗТ, 2006. С. 48-50.
4. Иноземцев В.Л. За пределами экономического общества: Научное издание. – М.: “Academia”-“Наука”, 1998. – 640 с.
5. Тоффлер Э. Третья волна. – М.: Издательство АСТ, 1999. – 784 с.
6. Трубич С.Ю., Пушкар З.М. Соціально-економічна сутність та особливості формування людського потенціалу. // Актуальні проблеми економіки, № 4, 2006 р. С. 186-193.
7. Україна і світове господарство: взаємодія на межі тисячоліть. / Філіпенко А.С., Будкін В.С., Гальчинський А.С. та ін. – К.: «Либідь», 2002. – 470 с.
8. Чухно А.А. Постіндустріальна економіка: теорія, практика та їх значення для України. – К.: Логос, 2003. - 631 с.
9. Яковенко Р.В. Соціально-економічні важелі впливу на демографічні процеси в світлі стратегії євроінтеграції // Моделі та стратегії євроінтеграції України: економічний і правовий аспекти: Збірник матеріалів IX Міжнародної науково-практичної конференції, 30 травня 2006 р. – К.: УАЗТ, 2006. – 332 с.
10. Яковенко Р.В. Соціально-економічний механізм впливу на демографічні процеси, як головний чинник суспільного відтворення в умовах глобалізації

// Теорії мікро-макроекономіки. – К.: Академія муніципального управління.
– 2006. – Вип. 25. – С. 111–113.

Р. В. ЯКОВЕНКО,
к.е.н., доцент